

Hij lag plat op de bruine grond vol dennennaalden in het bos, met zijn kin op zijn armen; hoog boven hem blies de wind door de toppen van de dennen. Op de plaats waar hij lag, helde de berg flauw, maar verder naar beneden werd het steil en daar zag hij de donkere weg over de pas slingeren. Er liep een stroompje langs de weg en een eind beneden de pas zag hij een houtzaagmolen naast de stroom en het vallende water bij de dam, wit van kleur in het zomerse zonlicht.

‘Is dat de molen?’ vroeg hij.

‘Ja.’

‘Ik herinner me er niets van.’

‘Die is gebouwd nadat je hier bent geweest. De oude molen ligt verder naar beneden, voorbij de pas.’

Hij spreidde de militaire kaart op de grond uit en keek er aandachtig naar. De oude man keek over zijn schouder. Het was een kleine, vierkante oude man met een zwarte boerenkiel en een grauwe broek, zo hard als ijzer, en verder droeg hij schoenen met zolen van touw. Hij haalde zwaar adem vanwege de klim en zijn hand rustte op een van de twee zware rugzakken die ze hadden gedragen.

‘Dan kun je de brug van hieruit dus niet zien?’

‘Nee,’ zei de oude man. ‘Dit is het gemakkelijke terrein van de pas waar de stroom zachtjes vloeit. Verder naar beneden, waar de weg uit het zicht verdwijnt, wordt het opeens steil en daar is een diepe kloof.’

‘Dat herinner ik me.’

‘Over die kloof ligt de brug.’

‘En waar zijn hun posten?’

‘Er staat een post bij de molen; die kun je hier zien.’

De jonge man die het landschap bestudeerde, nam zijn verrekijker uit de zak van zijn verschoten kakikleurige hemd,

wreef de lenzen met een zakdoek schoon en draaide aan het oculair, tot de planken van de molen eensklaps duidelijk zichtbaar werden en hij de houten bank naast de deur onderscheidde. En verder de ontzaglijke hoop zaagsel achter de open loods, waar de cirkelzaag stond, en de waterloop die de stammen van de berghelling op de andere oever van de stroom aanvoerde. Door de verrekijker zag het riviértje er helder en glad uit; achter de golfjes van het vallende water werden de druppels bij de dam door de wind weggeblazen.

‘Er staat geen schildwacht.’

‘Er komt rook uit het molenaarshuis,’ zei de oude man. ‘Er hangen ook kleren te drogen aan een lijn.’

‘Die zie ik, maar ik zie geen schildwacht.’

‘Misschien staat hij in de schaduw,’ opperde de oude man. ‘Het is daar nu warm. Dan moet hij in de schaduw aan de andere kant staan.’

‘Waarschijnlijk. Waar staat de volgende post?’

‘Voorbij de brug. In het huisje van een wegwerker bij kilometerpaal vijf vanaf de top van de pas.’

‘Hoeveel man zijn daar?’ Hij wees naar de molen.

‘Misschien vier - en een korporaal.’

‘En beneden?’

‘Meer, dat zal ik wel nagaan.’

‘En bij de brug?’

‘Altijd twee. Aan iedere kant een.’

‘We hebben nogal wat mannen nodig,’ zei hij. ‘Hoeveel man kun je krijgen?’

‘Ik kan er zoveel krijgen als je wilt,’ zei de oude man. ‘Tegenwoordig zijn er veel mensen hier in de bergen.’

‘Hoeveel?’

‘Meer dan honderd. Maar in kleine troepjes. Hoeveel heb je er nodig?’

‘Dat zal ik je zeggen als we de brug bestudeerd hebben.’

‘Wil je dat nu doen?’

‘Nee, nu wil ik naar de plek waar we deze springstoffen kun-

nen verbergen tot het tijd is. Ik zou ze het liefst veilig opbergen op hoogstens een halfuur afstand van de brug, als dat kan.'

'Dat is heel eenvoudig,' zei de oude man. 'Vanaf het punt waar we dan vandaan gaan, gaat het helemaal bergaf tot aan de brug. Maar nu moeten we een stevig stukje klimmen om daar te komen. Heb je honger?'

'Ja,' zei de jonge man. 'Maar we eten daarna wel. Hoe heet je? Ik ben je naam even kwijt.' Dat vond hij een slecht teken.

'Anselmo,' zei de oude man. 'Ik heet Anselmo en ik kom uit Barco de Avila. Laat mij je helpen met die zak.'

De jonge man, die lang en mager was, met in de zon gebleekt blond haar en een door wind en zon verweerd gezicht, droeg een verschoten flanellen hemd, een boerenbroek en schoenen met zolen van touw; hij boog zich voorover, stak zijn arm door een van de leren riemen van de rugzak en laadde het zware ding op zijn schouders. Toen stak hij zijn arm door de andere riem en verschoof de zak tot het goed tegen zijn rug zat. Zijn hemd was nog nat op de plaats waar het pak tegenaan had gedrukt.

'Het zit,' zei hij. 'Hoe gaan we?'

'We klimmen,' zei Anselmo.

Ze liepen gebogen onder het gewicht van de zakken, zweetend, zo klommen ze gestaag door het dennenbos dat de berg-helling bedekte. De jonge man kon geen pad zien, maar ze liepen tegen de voorzijde van de berg op en staken nu een smal stroompje over. De oude man klom voortdurend voorop, langs de rand van de rotsige bedding. De klim was nu steiler en moeilijker, tot het stroompje ten slotte naar beneden leek te storten over de rand van een gladde granieten richel die zich boven hen verhief. Aan de voet daarvan wachtte de oude man tot de jonge man bij hem was.

'Hoe gaat het?'

'Best,' zei de jonge man. Hij zweette behoorlijk en zijn dijspieren deden pijn van de steile klim.

'Blijf hier op me wachten. Ik ga vooruit om ze te waarschu-

wen. Je wilt niet dat er op je geschoten wordt terwijl je dat spul bij je hebt.'

'Zeker niet,' zei de jonge man. 'Is het ver?'

'Heel dichtbij. Hoe heet je?'

'Roberto,' antwoordde de jonge man. Hij had de rugzak af laten glijden en liet het nu voorzichtig zakken tussen twee rotsblokken naast de bedding van het stroompje.

'Wacht hier, Roberto, dan kom ik je wel halen.'

'Goed,' zei de jonge man. 'Maar wil je hierlangs naar de brug gaan?'

'Nee, als we naar de brug gaan doen we dat langs een andere weg. Dat is korter en makkelijker.'

'Ik wil dit materiaal liever niet te ver van de brug opslaan.'

'Je zult het wel zien. Als je niet tevreden bent nemen we een andere plek.'

'We zullen zien,' zei de jonge man.

Hij ging naast de zakken zitten en keek naar de oude man die de richel op klauterde. De bestijging was niet moeilijk. Aan de manier waarop hij steunpunten voor zijn handen vond zonder ernaar te zoeken, zag de jonge man dat hij deze beklimming al vaker had gedaan. Maar degene die daarboven was had er goed voor gezorgd geen sporen achter te laten.

De jonge man, die Robert Jordan heette, had stevige honger en maakte zich ongerust. Hij had wel vaker honger maar hij was gewoonlijk niet ongerust, want hij hechtte totaal geen waarde aan wat hem overkwam en uit ervaring wist hij hoe gemakkelijk het in dit hele land was om zich achter de linies van de vijand te bewegen. Dat was even gemakkelijk als om er doorheen te komen, als je een goede gids had. Het werd alleen moeilijk wanneer je betekenis hechtte aan wat je overkwam als je gesnapt werd. Moeilijk was ook om te weten wie je kon vertrouwen. Je moest de mensen met wie je werkte volkomen of helemaal niet vertrouwen en dat eiste telkens weer een beslissing. Daarover maakte hij zich geen zorgen. Maar er waren andere dingen.

Deze Anselmo was een goede gids geweest en hij kon voortreffelijk zijn weg in de bergen vinden. Robert Jordan liep zelf heel behoorlijk, maar nu hij de oude man sinds het aanbreken van de dag had gevolgd, wist hij dat deze hem ver overtrof. Tot dusver had Robert Jordan in alle opzichten vertrouwen in de man, Anselmo, behalve in diens oordeel. Hij had nog geen gelegenheid gehad om dit oordeel op de proef te stellen en in ieder geval was hij verantwoordelijk voor zijn eigen oordeel. Nee, hij maakte zich geen zorgen over Anselmo en het probleem van de brug was niet moeilijker dan de vele andere problemen. Hij wist hoe hij alle mogelijke soorten bruggen moest opblazen en hij had ze in alle maten en constructies opgeblazen. In de beide rugzakken zaten voldoende explosieve stoffen en de overige benodigdheden om deze brug fatsoenlijk op te blazen, ook al was hij tweemaal zo groot als Anselmo had gezegd, en hij herinnerde zich die wandeltocht in 1933, toen hij eroverheen was getrokken op weg naar La Granja, en dat Golz hem de beschrijving ervan had voorgelezen, eergisteravond in die bovenkamer in het huis buiten het Escorial.

‘Het opblazen van die brug is van geen enkele betekenis,’ had Golz gezegd, terwijl het lamplicht zijn geschoren hoofd met de vele littekens bescheen en hij de plek met een potlood op de grote kaart aanwees. ‘Begrijp je?’

‘Ja, dat begrijp ik.’

‘Geen enkele. Als je die brug alleen maar opblaast, heb je gefaald.’

‘Ja, kameraad generaal.’

‘Die brug moet opgeblazen worden op een vastgesteld uur, afhankelijk van het tijdstip van de aanval. Dat begrijp je natuurlijk. Het is aan jou om te bepalen hoe het gebeuren moet.’

Golz keek naar het potlood en tikte er toen mee tegen zijn tanden. Robert Jordan had niets gezegd.

‘Je begrijpt dat het aan jou is om te bepalen hoe het gebeuren moet,’ ging Golz verder terwijl hij hem aankeek en knikte. Hij tikte met het potlood op de kaart. ‘Zo zou ik het

doen. En zo zal het niet kunnen.'

'Waarom niet, kameraad generaal?'

'Waarom niet?' vroeg Golz boos. 'Hoeveel aanvallen heb je bijgewoond en dan vraag je me nog waarom? Wat verzekert mij dat mijn orders niet gewijzigd worden? Wat verzekert mij dat hij binnen zes uur na de oorspronkelijk vastgestelde tijd begint? Is er ooit een aanval geweest zoals het moest?'

'U begint op tijd, als het uw aanval is,' zei Robert Jordan.

'Het zijn nooit mijn aanvallen,' zei Golz. 'Ik voer ze uit. Maar het zijn niet mijn aanvallen. De artillerie is niet van mij. Daar moet ik rekening houden. Ik heb nooit gekregen waar ik om vroeg, ook al hadden ze het wel kunnen geven. Maar dat is nog niet eens het ergste. Er is meer. Je weet hoe die mensen zijn. We hoeven daar geen uren over te praten. Er is altijd wel iets. Altijd komt er iemand tussen. Zorg dus dat je dat begrijpt.'

'Wanneer wordt de brug dus opgeblazen?' had Robert Jordan gevraagd.

'Na het begin van de aanval. Zodra de aanval begonnen is en niet eerder. Zodat er langs die weg geen versterkingen kunnen komen.' Hij wees met het potlood. 'Ik moet er zeker van zijn dat er niets langs die weg komt.'

'En wanneer is de aanval?'

'Dat zal ik je vertellen. Maar je moet dag en uur alleen opvatten als een mogelijke aanwijzing. Je moet van tevoren al klaarstaan. Je blaast de brug op als de aanval is begonnen. Begrijp je?' Hij wees met het potlood: 'Dat is de enige weg waarlangs zij versterkingen kunnen aanvoeren. Dat is de enige weg waarlangs zij tanks, artillerie of zelfs vrachtauto's op de pas kunnen krijgen die ik aanval. Ik moet er zeker van zijn dat die brug er niet meer is. Niet van tevoren al, want dan kan hij gerepareerd worden als de aanval wordt uitgesteld. Nee. Hij moet vernietigd zijn als de aanval begint en ik moet dat zeker weten. Er zijn maar twee schildwachten. De man die met je meegaat, is er kortgeleden geweest. Ze beweren dat hij erg betrouwbaar is. Dat zul je wel zien. Hij heeft mensen zitten in de bergen.

Neem maar zoveel als je nodig hebt. Gebruik er zo weinig mogelijk, maar neem er genoeg. Ik hoef je niet alles uit te leggen.'

'En hoe kom ik te weten wanneer de aanval begint?'

'Dat gebeurt met een hele divisie. Als voorbereiding vindt er een luchtbombardement plaats. Je bent toch niet doof, hè?'

'Ik mag dus aannemen dat de aanval begonnen is als de vliegtuigen hun bommen werpen?'

'Dat hoeft niet altijd te kloppen,' zei Golz en hij schudde het hoofd. 'Maar in dit geval wel. Ik leid mijn aanval.'

'Ik begrijp het,' had Robert Jordan gezegd. 'Wat niet wil zeggen dat het me erg bevalt.'

'Mij evenmin. Als je er geen zin in hebt, zeg het dan nu. Als je denkt dat je het niet kunt, zeg het dan ook nu.'

'Ik zal het doen,' had Robert Jordan gezegd. 'Ik zal het goed doen.'

'Meer hoef ik niet te weten,' zei Golz. 'Er mag niets over die brug komen. Dat is een ding dat zeker is.'

'Begrepen.'

'Ik vind het niet prettig de mensen te vragen dergelijke dingen te doen en dan ook nog op zo'n manier,' ging Golz verder. 'Ik zou je niet kunnen bevelen om het te doen. Ik begrijp waar-toe je gedwongen kunt worden door de voorwaarden die ik stel. Ik leg het heel zorgvuldig uit, zodat je het begrijpt, ook alle eventuele moeilijkheden, en dat je het belang ervan inziet.'

'En hoe komt u in La Granja als die brug opgeblazen is?'

'Bij onze opmars hebben we alles bij ons om hem te repareren als we de pas eenmaal bestormd hebben. Het is een heel gecompliceerde, mooie operatie. Even gecompliceerd en mooi als altijd. Het plan is in Madrid bedacht. Het is weer een van de meesterstukken van Vicente Rojo, de professor zonder succes. Ik voer de aanval uit en het gebeurt als altijd met onvoldoende strijdmacht. Toch is het een operatie die kan lukken. Ik heb er een veel beter gevoel bij dan gewoonlijk. Het kan een succes worden, als die brug kapot is. We kunnen Segovia nemen. Kijk, ik zal je eens laten zien hoe het gaat. Begrijp je? We vallen niet

de top van de pas aan. Die houden we alleen maar in het oog. Maar veel verder. Kijk - hier, op die manier -'

'Ik wil het liever niet weten,' zei Robert Jordan.

'Goed,' zei Golz. 'Dan hoeft je minder bagage mee naar de andere kant te nemen, hè?'

'Ik vind het altijd prettiger om niets te weten. Wat er ook gebeurt, dan heb ik niet gepraat.'

'Het is ook beter om niets te weten,' zei Golz, terwijl hij met het potlood over zijn voorhoofd streek. 'Heel vaak wilde ik dat ik zelf ook van niets wist. Maar het enige wat je over de brug wel moet weten, dat weet je nu, hè?'

'Ja, dat weet ik.'

'Dat geloof ik ook,' zei Golz. 'Ik ga geen toespraak houden. Laten we een borrel gaan drinken. Van al dat praten krijg ik dorst, kameraad Jordan. Je hebt een rare naam in het Spaans!'

'Hoe spreekt u Golz in het Spaans uit, kameraad generaal?'

'Hotze,' zei Golz grinnikend. Het kwam diep uit zijn keel, alsof hij hoestte door een zware kou. 'Hotze,' kwaakte hij. 'Kameraad heneraal Hotze. Als ik geweten had hoe ze Golz in het Spaans uitspraken, zou ik een betere naam uitgezocht hebben voor ik hier kwam oorlogvoeren. Stel je voor, ik kom daar een divisie commanderen, ik kan elke naam kiezen die ik wil en dan kies ik Hotze. Heneraal Hotze. Nu is het te laat om hem te veranderen. Hoe bevalt het partizanenwerk je?' Dat was de Russische benaming voor guerrillawerk achter de linies.

'Heel goed,' antwoordde Robert Jordan. Hij grinnikte. 'De buitenlucht is erg gezond.'

'Het beviel mij ook heel erg toen ik van jouw leeftijd was,' zei Golz. 'Ik heb gehoord dat je goed bent in het opblazen van bruggen. Dat je het met wetenschappelijke precisie aanpakt. Dat is maar van horen zeggen. Ik heb je zelf nooit iets zien doen. Misschien gebeurt er wel nooit iets. Blaas je ze echt op?' Hij was hem nu aan het plagen. 'Drink eens,' en hij gaf een glas Spaanse cognac aan Robert Jordan. 'Blaas je ze wérkelijk op?'

'Soms.'

‘Bij deze brug kun je maar beter niet aan “soms” doen. Nee, laten we het nu niet weer over die brug hebben. Je weet nu precies hoe het daarmee staat. We zijn heel serieus, dus mogen we er heel sterke grappen over maken. Vertel eens, heb je veel meisjes aan de andere kant van de linies?’

‘Nee, er is geen tijd voor meisjes.’

‘Dat ben ik niet met je eens. Hoe ongeregelder de dienst, des te ongeregelder het leven. Jij hebt een erg ongeregelde dienst. Je moet je haar ook eens laten knippen.’

‘Ik laat mijn haar knippen als dat nodig is,’ antwoordde Robert Jordan. Hij dacht er geen moment aan zijn haar kort te laten scheren zoals Golz.

‘Ik heb genoeg dingen om aan te denken zonder meisjes,’ zei hij gemelijk. ‘Wat voor uniform moet ik eigenlijk dragen?’

‘Helemaal geen,’ zei Golz. ‘Je haar zit prima. Ik plaagde je alleen maar.’

De glazen werden nogmaals gevuld.

‘Je bent heel anders dan ik,’ had Golz gezegd. ‘Jij denkt nooit aan zoiets als meisjes. Ik denk helemaal nooit. Waarom zou ik? Ik ben *général Sovietique*. Ik denk nooit. Probeer me niet tot denken te verleiden.’

Iemand van zijn staf, die aan een kaart op een tekenplank zat te werken, gromde hem iets toe in een taal die Robert Jordan niet verstond.

‘Hou je mond,’ had Golz in het Engels gezegd. ‘Ik maak grappes als ik daar zin in heb. Omdat ik zo serieus ben, mag ik grappes maken. Drink je glas leeg en verdwijnt. Je begrijpt het, hè?’

‘Ja,’ had Robert Jordan gezegd. ‘Ik begrijp het.’

Ze hadden handen geschud en hij had gesalueerd en was naar de stafauto gegaan, waarin de oude man lag te slapen en met die auto waren zij over de weg langs Guadarrama gereden, terwijl de oude man nog steeds sliep, en toen langs de weg van Navacerrada naar de hut van de Alpenclub, waar hij, Robert Jordan, drie uur geslapen had, voor zij op pad gingen.

Bij die gelegenheid had hij Golz voor het laatst gezien, met

zijn vreemde bleke gezicht dat nooit bruin werd, zijn haviks-ogen, de grote neus, de smalle mond en het geschoren hoofd vol rimpels en littekens. Morgenavond zouden ze buiten het Escorial in het donker aan de weg staan; de lange rijen vrachtauto's zouden de infanterie in het donker inladen; de zwaar belaste mannen zouden in de auto's klimmen en de mitrailleurafdelingen zouden hun wapens inladen; de tanks zouden over glijders op de langgerekte tank-vrachtauto's gereden worden en zo zou de divisie uitrukken en 's nachts worden vervoerd voor de aanval op de pas. Hij wilde er niet aan denken. Dat was zijn zaak niet. Dat was Golz' zaak. Hij had maar één ding te doen en daar moest hij aan denken; hij moest het goed uitdenken, en alles maar nemen zoals het kwam en zich niet ongerust maken. Zich ongerust maken was even erg als bang zijn. Daar werd alles alleen maar moeilijker door.

Hij zat nu bij het stroompje en keek hoe het heldere water tussen de rotsen vloeiende; aan de overkant zag hij een dik bed waterkers. Hij stak het stroompje over, plukte twee handen vol, waste de modderige wortels schoon, ging toen weer naast zijn zak zitten en at de schone, koele groene blaadjes en de knapperige, peperachtige steeltjes op. Hij knielde neer bij het stroompje, duwde zijn automatische pistool naar achteren zodat het niet nat zou worden, bukte zich terwijl hij met zijn handen op de beide rolstenen steunde en dronk uit het stroompje. Het water was pijnlijk koud.

Hij richtte zich weer op, draaide zijn hoofd om en zag de oude man de richel af komen. Er was nog iemand bij hem, ook met een zwarte boerenkiel en de donkergrijze broek aan, die in deze provincie bijna een uniform vormden, en schoenen met zolen van touw en een karabijn over zijn schouder. De man was blootshoofds. Ze kwamen met z'n tweeën als geiten de rots af sukkelen.

Ze liepen naar Robert Jordan toe en hij stond op.

'*Salud, camarada,*' zei hij tegen de man met de karabijn en glimlachte.